

O RESCRIERE A *ODISEEI*: LUIGI MALERBA, *ITACA PER SEMPRE*

Alexandra Ciocârlie*

Romanul lui Luigi Malerba *Itaca per sempre* (1997), rescriere pe două voci a părții secunde din *Odiseea*, începe cu monologul interior al lui Ulise, singur pe o coastă stâncoasă, după plecarea corăbierilor feaci care l-au lăsat acolo. Incapabil să recunoască solul sterp bătut de vânturi, el nu știe dacă marinarii cu reputația de a fi cei mai mincinoși oameni din lume l-au adus în Itaca, așa cum au promis, sau l-au depus adormit pe țărmlul primei insule ivite în cale spre a scăpa de un oaspete incomod. Se uită în jur nedumerit și anxios, mereu bănuitor după dificultățile războiului și ale îndelungatei călătorii pe mare. Fără a găsi vreo legătură între ținutul arid și sălbatic din jur și patria verde și înflorită ca o grădină pe care a visat-o în anii petrecuți departe, trage concluzia că reveria nu trebuie confruntată cu lumea reală: memoria se dovedește înșelătoare și istoria mincinoasă odată ce toți preferă să evoce și să urmărească povești frumoase, iar nu cruda și stupida realitate. Schițată din secvența inaugurală, raportarea imaginației la existența obiectivă constituie o temă importantă a cărții. Scena sosirii în Itaca este simetrică aceleia din cântul al XIII-lea al *Odiseei*: „Se deșteptă unde dormea Ulise/ În țara lui, dar n-o putu cunoaște,/ Că prea de mult lipsise el din țară/ Și negură lățise-n juru-i fiica/ Lui Jupiter, Minerva” (traducere de George Murnu). Și în epopee, cel întors acasă după două decenii este dezorientat în decorul nefamiliar: „...în față-i se păzură/ Străine toate, drumuri lungi, limanuri/ Adăpostoase, țărmluri răsărite”. Suprapunerea textului modern peste cel antic merge uneori până la expresie. De pildă, personajul romanesc se preocupă dacă locul în care a ajuns este stăpânit de făpturi ospitaliere sau de uriași cu un singur ochi în mijlocul frunții, iar grija lui oglindește neliniștea încercată de eroul epopeii: „...ce oameni/ Mai sunt pe-aici? Obraznici, răi, sălbatici?/ Ori temători de zei și bune gazde?” Între cele două lucrări sunt însă și deosebiri însemnate. În roman, protagonistul resimte dureros absența vocilor cerești după ce multă vreme i-a răsunat în urechi exuberanța gălăgioasă a olimpienilor. În poemul homeric, desfășurarea acțiunii este dictată de intervenția Minervei. Zeița îi apare lui Ulise sub chipul unui tânăr păstor și, după ce îl ascultă amuzată cum se prezintă drept cretan, îi dezvăluie pământul natal ridicând ceața: „...tot jurul/ Desnegură și se văzu meleagul./ Se bucură Ulise și fu vesel/ De țara lui”. Chiar dacă va primi de la porcarul Eumeu confirmarea că și-a atins destinația mult râvnită, personajul modern va evolua în continuare pe un tărâm al confuziilor.

---

* C.S. II, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”; E-mail: aciocarlie@gmail.com.

În epopee, înfățișându-i sumar situația din Itaca lui Ulise proaspăt debarcat acolo, Minerva surprinde atitudinea Penelopei față de tinerii care-i cer mâna și subliniază iscusința ei de a-și amăgi curtezanii nedoriți: „Ea tot jălind, așteaptă/ Să vii. De-aceea și pe toți înșală,/ Dă tuturor vorbă și momeală,/ Pe când ea are gânduri osebite” (XIII). Pretendentul Antinou îi descrisese deja lui Telemah faimoasa mistificare cu pânza mereu țesută și destrămată, pretext de a tot amâna alegerea unui nou soț. Relatarea minuțioasă pune în lumină inventivitatea femeii demnă de istețimea vicelanului Ulise: „...mehenghe nentrecută/ [...] cu șiretenie ne înșală,/ Dă tuturor nădejde și trimite/ La fiecare vorbă și momeală,/ Pe când ea are gânduri osebite./ Mai născoci și-o altă-nșelătură/ [...] ne tot prosti trei ani de-a rândul/ [...] / Cu darurile ei și cu știința/ Ce cu prisos îi dăruie Minerva” (II). În zdrențele sale mizere, Ulise îi va admira mai târziu abilitatea de a-i determina pe cei care benchetuiesc pe socoteala ei să-i ofere cadouri de preț: „Se bucură Ulise/ Că ea-i smomea spre dânsa pentru daruri/ Și-i priloștea cu vorbe unse-n miere,/ Dar ce gândea era cu totul alta” (XVIII). Penelopa homerică se remarcă prin ingeniozitate, putere de a-și tăinui sentimentele și de a întinde capcane. Cu înzeștrări similare, eroina romanului nu le folosește doar împotriva musafirilor nepoftiți, ci și a partenerului legitim pedepsit pentru aventurile amoroase din periplul către casă și pentru reticența de a-i împărtăși proiectele. Penelopa rămâne mai tot timpul în plan secund în *Odiseea* unde se uită în altă parte când dădaca Euriclea descoperă cicatricea lui Ulise („...nu putu s-o vadă/ C-aiurea Palas i-abătuse mintea” – XIX). Înaintea masacrului final, Telemah o expediază fără menajamente din încăpere („Dar du-te tu la tine sus și vezi-ți/ De stative și furcă [...] / Aici vor îngriji de arc bărbații”), iar Minerva o cufundă în somn ca și în alte momente-cheie ale acțiunii („...ea-și plângea bărbatul/ Plecat de mult, până ce somn prielnic/ Pe pleoape lin îi picură Minerva” – XXI; v. și XVI, XVIII, XIX). Lucrurile stau altfel în romanul lui Malerba început, se afirmă în postfață, în urma unei discuții cu elenistul Pietro Pucci despre neconcordanțele narative homerice. Cu acest prilej, soția scriitorului și-a spus părerea că Penelopa a înțeles din prima clipă că pribeagul este Ulise, dar s-a prefăcut că-l consideră străin drept sancțiune pentru infidelitățile și lipsa lui de încredere. Intuiția respectivă îl face pe prozator să rescrie pentru cititorii actuali vechea istorie ca pe una de dragoste, gelozie și intrigi conjugale spre a repara anomalia că Ulise este recunoscut de câinele Argus, dar nu și de nevasta credincioasă. Respectând firul epic homeric până la episoade derizorii, cum ar fi cearta cu fanfaronul Irus, Malerba își ia unele libertăți față de intriga originală pentru a evidenția – pe lângă renumita dibăcie a lui Ulise – tertipurile și trufia Penelopei. Eroina sa este mai puțin pasivă decât aceea din *Odiseea*, operă care acreditează, în opinia autorului italian, o idee eronată și cam plictisitoare asupra consoartei ideale.

În romanul modern dispus pe două paliere, cele petrecute în Itaca după înapoierea lui Ulise sunt privite din perspectiva protagonistului și a soției sale sub forma unor monologuri alternative contrastante. Faptele urmează scenariul homeric uneori în

detaliu, interpretarea este însă diferită în funcție de cel care le prezintă. Cum se știe, fostul combatant de la Troia se deghizează în cerșetor înainte de a înfrunta mulțimea adversarilor în strădania de a-și relua locul în regat. Ulise își deconspiră numele real doar lui Telemah alături de care plănuiește uciderea intrușilor, apoi va fi identificat de Euriclea după urma răniilor dobândite în adolescență la o vânatoare de mistreți. În schimb, așa cum decide cel care se camuflează din proprie inițiativă, iar nu prin vraja Minervei ca în epopee, Penelopa nu este pusă la curent cu acțiunile împotriva uzurpatorilor. De la început, Ulise îi înșiră gazdei sale Eumeu peripeții ticluite în care își atribuie identitatea falsă de prinț cretan trădat de cei din anturaj. În mod bizar, vajnicul plâsmuitor devine victima scornelilor sale căci, deși știe bine că isprăvile în cauză sunt pure invenții, ajunge să plângă în hohote pe seama unor năpaste imaginare. Când îi explică lui Telemah de ce vrea să împrumute înfățișarea unui bătrân nevolnic spre a-și lua prin surprindere rivalii tineri și viguroși, el mărturisește că intenționează să verifice astfel și purtarea Penelopei față de aceștia. După ce asistă la moartea câinelui răpus de bucuria revederii, își pune în treacăt problema gravă dacă va rezista până la capăt farsei cumplite de anihilare a personalității prin care Ulise nu ar mai fi Ulise: cel care își ascunde trăsăturile se expune pericolului major de a se pierde pe sine. Atent la detalii și precaut, îi cere lui Telemah să-i aranjeze o întrevvedere cu Penelopa după apusul soarelui, când penumbra înlesnește eschivarea de ochii ageri. Înaintea stăpânei casei, el își reia povestea născocită insistând asupra întâlnirii sale cu Ulise la Troia. Penelopa ascultă cu mult calm vorbele așa-zisului cretan fără a da semne că ar bănui că este în prezența bărbatului ei, ceea ce îl face pe acesta să creadă că și-a condus istoriile contrafăcute în chip eficient, veridic și cu un bun control al emoțiilor. Satisfacția maestrului artificiilor se risipește însă în curând. Imobilă și inexpresivă, ea îi cere o dovadă în sprijinul celor spuse, iar după ce află amănunte despre hainele și podoabele lui Ulise în vremea războiului, renunță la investigație ca și cum, din resemnare, detașare ori plictiseală, i-ar fi scăzut preocuparea pentru soarta acestuia. Comportamentul Penelopei îl derutează pe cel dornic să-și urmeze relatarea tocmai spre a aduce în discuție întoarcerea în Itaca a cărmuitorului de drept. Descumpănit de indiferența celei care preferă, s-ar zice, să audă din nou în ce fel s-a desfășurat asediul Troiei, subiect predilect al aezilor, pretinsul milog îi adresează în zadar cuvinte provocatoare. Fără a afișa bucurie la vestea sosirii iminente a soțului, Penelopa nu pare a-i da crezare, poate deranjată în dorința ei de a se mărita cu unul dintre pretendenți, presupune Ulise sub imboldul geloziei. Nici când Euriclea remarcă asemănarea dintre vagabond și stăpânul ei, Penelopa nu vedește vreo tulburare, ceea ce îl face să se încreadă mai mult în doică decât în nevasta care lasă impresia că e împăcată cu starea actuală sau pregătită să se încredințeze celui mai nobil solicitant. Departe de a o regăsi pe tânăra fragilă de odinioară în matroana severă, rigidă, sigură pe sine, implicată în guvernarea țării, Ulise începe să se simtă străin în casa lui. Tratat de Penelopa cu amabilitatea distantă menită unei ființe neajutorate, cu gesturi protectoare ca față de un vârstnic,

ar prefera, în pofida oricăror primejdii, ca ea să-i fi ghicit condiția reală. În stare să prevadă mișcările dușmanilor mai degrabă decât pe ale soției, se întreabă dacă travestirea a păcălit-o sau el a îmbătrânit până la a fi nerecognoscibil și conchide că a avut prea mult succes în disimulare. După omorârea potrivnicilor, când își dă la iveală statutul autentic fără a fi admis ca atare în familie, este contrariat de atitudinea superioară și privirea de gheață a celei care se poartă de parcă eliminarea peșitorilor nu ar fi eliberat-o de o povară, ci i-ar fi pricinuit o durere adâncă. Luat în continuare drept venetic, o ascultă cu perplexitate când îi declară lui Telemah că necunoscutul care li s-a strecurat în preajmă, fie el sărăntoc sau descendent din stirpe glorioasă, este doar un escroc și un simulacru de Ulise. Din acel moment, înțelege că fără atestarea Penelopei va rămâne pentru totdeauna calicul pe care l-a interpretat, prizonier al ficțiunii. Îndoindu-se de sine, Ulise se frământă dacă nu devine Nimeni cum i s-a recomandat lui Polifem mai demult. Fără a-și putea proclama revenirea triumfătoare în patrie, campionul înșelătoriilor nu este crezut când zice adevărul și astfel cade în cursa pusă de femeia avidă de revanșă, aptă să-l concureze pe propriul teren. Într-un târziu, lui Ulise îi vine în gând posibilitatea ca Penelopa, care știe să mintă, să fi urzit o uneltire perversă în replică la ocolșurile și tainele lui: obstinația ei de a nu-l accepta în cămin s-ar explica prin intențiile vindicative. Respins și umilit, aventurierul înnăscut își dorește să se imbarce pe prima navă, ca împlinire a profeției lui Tiresias, dar și a aspirațiilor sale spre hoinăreală și explorarea ținuturilor îndepărtate. Anunțul că va porni într-o nouă călătorie duce la răsturnarea de situație: Penelopa cedează când își dă seama că dacă persistă în ostilitate îl poate alunga definitiv, ceea ce ar condamna-o la singurătate pe viață. În pragul reînnoirii matrimoniului, Ulise conștientizează faptul că nici el nici ea nu mai sunt cei de odinioară, că numeroasele naufragii, dureri, prefăcătorii și vărsări de sânge le-au însemnat în egală măsură sufletele și chipurile. În condițiile în care timpul consumă lucrurile și oamenii, el încearcă să găsească un mod de a-și uita suferințele și de a scăpa din insuportabila țesătură de iluzii pe care n-a reușit să le domine. După aparenta reconciliere conjugală, profesionistul amăgirilor comite un sperjur când ia zeii ca martori că nici nu i-a trecut prin minte să părăsească iar Itaca susținând că marea care l-a trădat de atâtea ori nu-l mai atrage deloc: „Acesta este adevărul meu”. S-ar spune că ciclul minciunilor se lasă reluat oricând de către cei seduși de farmecul imaginației.

La începutul romanului, când Penelopa visează că se încinge cu armură și spadă izgonindu-i pe pretendenții speriați, ea nu pricepe dacă mesajul este unul adevărat trecut prin poarta de corn sau o promisiune culpă sosită prin poarta de fildeș. Cu gândul la pânza înnădită doar spre a fi desfăcută, cea care și-a reprimat mult timp mânia împotriva tinerilor care jinduiau la favorurile ei nu știe cât va mai reuși să-și înfrâneze reacțiile prin găselnițe ingenioase. Ezită dacă să-l cheme pe cerșetor în camera ei ca să afle vești despre Ulise, cu riscul de a auzi doar fantasmagorii izvodite de străinul în căutare de adăpost. Reținerea sa provine din faptul că niciun vizitator nu i-a oferit încă știri credibile cu privire la revenirea acestuia, ci doar basme cu

sirene, vrăjitori și monștri bune de spus seara la foc. Dacă înaintea întâlnirii lor Ulise dirijează lucrurile, ulterior inițiativa îi revine Penelopei. Înțelegând cu cine are de-a face de cum îi aude vocea, ea hotărăște să-și sancționeze bărbatul mefient și ușuratic. Nu pregetă să intre în jocul subtil pe care îl poartă cu profit într-un schimb de născociri încrucișate. Îndurerată de circumspecția lui, fără a-l ierta pentru răceala cu care o privește ca pe un obiect, vrea să-i alimenteze neîncrederea și să-l amărăscă la rândul ei spre a-i plăti cu aceeași monedă. Expertă în manipulări rafinate, nu se teme că Ulise îi va pătrunde ușor ascunzișurile, odată ce și ea știe să inventeze la nevoie. Manevrelor Penelopei au șanse mari de izbândă: de pildă, când arborează ostentativ un colier din lapislazuli adus de Ctesip ca răscumpărare pentru cheltuielile cu banchetele, soțul gelos suferă căci își închipuie că e un dar de la Antinou, favoritul ei, umblă vorba. Deprinsă cu firea lui Ulise, mincinos și înșelător din naștere, Penelopa îi apreciază neadevărurile și viclesugurile îndreptate împotriva inamicilor. Nu-i scuză însă folosirea stratagemelor la adresa ei, motiv de alienare mai puternic decât cei douăzeci de ani de absență. Ofensa gravă reclamă o răzbunare pe măsură neostoită la dispariția peșitorilor. Prudenta eroină homerică se lasă înduplecată când biruitorul în întrecerea cu arcul îi arată că știe secretul patului conjugal cioplit dintr-un trunchi de măslin („...naintea-acestor/ Dovezi întemeiate/ [...] se repezi de-a dreptul/ Și de grumaz cu brațele-l cuprinse” – XXIII). Penelopa lui Malerba îi contestă sistematic amintirile și îi pune în discuție probele cu argumentul că ar fi putut culege informațiile respective la Troia din confesiunile adevăratului Ulise. Eforturile de a contracara pretențiile celui care revendică locul suveranului din Itaca se întorc însă împotriva ei. Stăpână pe situație până la un punct, femeia care a deprins de la partener arta de a ticlui chiar cu prețul suferințelor se vede depășită de cursul evenimentelor declanșate. La înștiințarea lui că, odată ce nu e acceptat acasă, își va relua peregrinarea pe mare, Penelopa se întreabă cum e posibil ca Ulise să renunțe cu atâta ușurință la căminul lui. Cea care l-a ghicit dintr-o ochire înclină să-și reconsidere verdictele. Se zbuciumă dacă reținerea ei de a-l recunoaște deschis, impusă de ideea vendetei, nu se bazează cumva pe intuiția că omul din fața ei nu este cel plecat la Troia, oricât i-ar semăna. Perspectiva solitudinii fiind însă unicul lucru cert, declară până la urmă că, indiferent dacă cel în cauză este sau nu Ulise, îl ia ca atare și doar asta contează. După ce constată că adevărul și ficțiunea se împletesc și se confundă la fiecare pas, consimte că în prezent se află în Itaca singura persoană pe care o poate admite drept Ulise. Nu-i mai pasă dacă cineva se îndoiește că eroul veritabil este cel descoperit de ea cu prima ocazie după voce, ochi și surâsul ambiguu. De vreme ce el îi stă acum alături, nu vrea să mai știe altceva fiindcă asta o salvează de traiul pustiu care o amenință.

Statutul dilematic al lui Ulise îl afectează și pe Telemah. Acesta se arată neîncrezător când tatăl i se dezvăluie în coliba lui Eumeu, căci nu-și imaginează că sub zdrențele jalnice se ascunde războinicul glorios de la Troia. Descrierea camerei lui de copil furnizată de străin îl convinge însă că cel care cunoaște astfel de detalii personale trebuie să fie părintele său, regăsirea fiind pecetluită de îmbrățișarea celor

doi, viitori aliați în lupta împotriva pretendenților. Refuzul tenace al Penelopei de se învoi că rățacitorul intrat în casă este soțul de mult plecat îl pune în dificultate pe Telemah care nu își mai amintește nimic din pruncie. Molipsit de dubiile formulate de ea, vrea să vadă dacă bunicul Laerte își recunoaște fiul. Rezultatul incert al întâlnirii în care bătrânul se declară satisfăcut de un răspuns incorect nu are cum să stăvilească ezitățile lui Telemah. Cu toate acestea, el îi cere lui Ulise să nu plece din nou fiind dispus să-l tolereze de dragul Penelopei care riscă să rămână singură. Mama sesizează poziția ingrată a băiatului nevoit să treacă prin experiența traumatizantă de a-și descoperi și de a-și pierde numaidecât tatăl. Rolurile lor se schimbă: după ce ea a simulat că nu-l cunoaște pe Ulise deși l-a identificat instantaneu, Telemah, care l-a întâmpinat cu entuziasm, caută să-i inducă suspiciunea că ar fi un șarlatan. Dincolo de orice șovăieli, cel care și-a dorit dintotdeauna o figură paternă sfârșește prin a lua decizia să îl primească pe Ulise în această calitate, ceea ce reprezintă adevărul lui.

Fără a se bizui pe ochii osteniți, vârstnicul Laerte cere o dovadă că se găsește în compania fiului drag. Proba aleasă o reia pe aceea din ultimul cânt al *Odiseei*, precizarea numărului arborilor din livada părintească, rezolvarea personajului modern este însă greșită spre deosebire de a eroului antic. Validând soluția eronată sub pretext că cifrele se confundă cu ușurință după atâția ani, Laerte își dă acordul să îl trateze drept fiu. Din motive diferite, Penelopa, Telemah și Laerte, cei mai apropiați membri ai familiei, certifică în final revenirea lui Ulise, dar deznodământul fericit suprapus peste al epopeii nu alungă definitiv nesiguranța în legătură cu identitatea sa.

Preocupat de granița fluidă dintre adevăr și minciună, Malerba abordează relația realității cu ficțiunea, precum și a vieții cu arta. Cunoscându-l bine, Penelopa presupune că Ulise, virtuoz al simulărilor, a trecut prin atâtea peripeții doar ca să le istorisească fără ca cineva să discearnă adevărul de fals. Pesemne, acesta va descrie măcelul peștorilor de fiecare dată altfel, după zi, fantezie ori auditoriu, dat fiind că, de cum și-a ales travestirea, el proiecta deja narațiunea magnifică pe care s-o depene în clipele de răgaz. Ulise povestește ce i se întâmplă și face să se întâmple lucruri ca să le povestească, observă ea, admirându-i dintotdeauna invențiile care îmbogățesc faptele și le dau culoare. De altfel, înclinația de a broda pe marginea celor petrecute constituie indiciul decisiv în identificarea lui: de îndată ce a aflat că cerșetorul își expune întreprinderile din Creta ori de la Troia în versiuni mereu diferite Penelopei i-a venit în gând că ar fi vorba de soțul ei cu multe fețe. Fără a rezista tentației de a se minți chiar pe sine, mișcat până la lacrimi de zămislirile lui, Ulise reflectează la condiția poezilor și a eroilor. Din punctul lui de vedere, dacă cineva a luptat o zi, poate zugrăvi o mie de istorii de război, dacă a iubit o femeie – o mie de scene de dragoste, în schimb, cine nu a trăit cu patimă și durere nu are cum să înșire decât cuvinte goale și fade. După restabilirea legăturilor familiale, Penelopa îi sugerează un debușeu nevinovat al năzuinței fabulatorii: el ar trebui să conserve amintirea aventurilor în două poeme compuse împreună cu aedul Terpiade, unul

despre războiul troian, celălalt despre călătoria de întoarcere unde să-și dea frâu liber imaginației. Cântările în care protagonistul caută explicația incidentelor din trecut sau alcătuieste justificări verosimile au darul de a-i absorbi energia și dorința de a povesti și de a minți. Între colaboratori apare o divergență de fond: Terpiade ar vrea ca Ulise să povestească doar cele survenite în fapt, pentru Ulise s-a întâmplat tot ce povestește, căci nu distinge între real și fictiv. De pe margine, Penelopa tinde să creadă că poezia poartă în sine un adevăr care nu stă în lumea exterioară, ci în mintea poetului și a ascultătorului. În finalul romanului se declamă începutul sonor și dramatic al poemului războinic care coincide cu primele versuri ale *Iliadei*. După experiența reușită a înfățișării isprăvilor personale la curtea regelui Antinou al feacilor, personajul central se contopește cu creatorul operelor care îl implică. Conjectura referitoare la geneza *Iliadei* și *Odiseei* vine, se precizează în postfață, în prelungirea ipotezei puse în circulație de textul anonim despre disputa dintre Homer și Hesiod (secolul al IV-lea a. Chr.) cum că autorul epeilor ar fi băiatul lui Telemah, depozitar al legendelor de familie.

Ca și Pirandello, dar fără dimensiunea tragică a acestuia, Malerba desfășoară în *Itaca per sempre* un joc complex al măștilor, în care personajele din prim-plan își asumă câte un rol fără a-l controla pe deplin. În viziunea scriitorului postmodern, ambivalentul Ulise este în același timp ridicol, pradă lesnicioasă a geloziei, orgoliului sau orbirii, dar și patetic, nesigur pe propria identitate într-o lume lipsită de sens.

BIBLIOGRAFIE

Entanaclaz, Agathe. *Les Métamorphoses d'Ulysse. Réécritures de l'Odyssee*, Flammarion, Paris, 2003.

Genette, Gérard. *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Seuil, Paris, 1982.

Homer. *Odiseea*. Traducere de George Murnu. studiu introductiv și note de D.M. Pippidi, București: Univers, 1971.

Malerba, Luigi, *Itaca per sempre*, Milano, Arnaldo Mondadori Editori S.p.A, 1997.

Obert, Judith, *La Pénélope métissée de Luigi Malerba*, „Cahiers d'études romanes”, 27, 2013, p. 63-79.

A REWRITING OF THE *ODYSSEY*: LUIGI MALERBA, *ITACA PER SEMPRE*

Abstract: Luigi Malerba's novel *Ithaca forever*, a rewriting of the second part of the *Odyssey*, presents what happened in Ithaca after Ulysses' return from the perspective of the protagonist and his wife in the form of contrasting alternative monologues. Interested in the borderline between truth and lies, in the relationship between reality and fiction, between life and art, the author depicts the recognition of Ulysses by those close to him as a complex game of masks, in which the characters in the foreground assume a role without fully controlling it.

Keywords: *epic poem, modern novel, rewriting, Malerba, Homer.*